

SÖZLEŞMENİN DEĞİŞEN KOŞULLARA GÖRE UYARLANMASI

(YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI İNCELEMESİ)

(Adjustment of Contract due to Changing Conditions
(An Analysis of a Supreme Court Decision))

Yrd. Doç. Dr. Memet Erdem AYBAY*

ÖZET

Çalışma kapsamında Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun sözleşmenin değişen koşullara göre uyarlanması ile ilgili 12.11.2014 tarihinde verdiği karar incelemeye tabi tutulmuştur. Bu inceleme yapılırken öncelikle kararın verilmesi aşamalarından bahsedilmiştir. Sonraki bölümde sözleşmenin değişen koşullara göre uyarlanması hakkında teorik açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde Yargıtay kararı çeşitli yönlerden incelenmiş ve eleştiriye tabi tutulmuştur. Bu çalışmanın amacı dövize endeksli kredi kullananların, özellikle tüketicilerin, değişen ekonomik koşullar karşısındaki durumlarına değinmek ve mahkemelelerin genellikle bu kişiler aleyhine olan tutumları hakkında değerlendirmelerde bulunmaktır.

Anahtar kelimeler: Sözleşme, Uyarlama, Değişen Koşullar, İşlem Temelinin Çökmesi, Aşırı İfa Güçlüğü, Yargıtay, Hukuk Genel Kurulu, Dövize Endeksli Kredi, Tüketici.

Abstract

In context of this article, a decision given by the Turkish Supreme Court, concerning adjustment of contract due to changing conditions, is examined. Within this examination, firstly, the stages until the final decision have been explained. In the following section, theoretical explanations about adjustment of contract due to changing conditions have been made. In the last section the decision is examined in several aspects and has been criticised. The purpose of this article is to touch on the problems of consumers, who obtain credit on basis of foreign exchange and who fall into disadvantageous position because of the changes in rate of foreign exchange.

---

* Lefke Avrupa Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

Keywords: Contract, Adjustment, Changing Conditions, Collapse of the Basis of Transaction(Frustration of contract), Hardship in Performance of Contract, Supreme Court, General Assembly, Credit on Basis of Foreign Rate of Exchange, Consumer.

T.C.
YARGITAY

HUKUK GENEL KURULU

E. 2014/13-1614 K. 2014/900 T. 12.11.2014

- **KONUT FİNANSMAN KREDİ SÖZLEŞMESİNDE UYARLAMA (Japon Yeni'nin TL Karşısında Aşırı Değer Kazanmasından Kaynaklı - Devalüasyonların Ülkemiz Açısından Önceden Tahmin Edilemeyecek Bir Keyfiyet Olmadığı/ Öngörülmezlik Unsuru Oluşmadığından İstemin Reddedileceği)**
- **JAPON YENİ'NİN TL KARŞISINDA AŞIRI DEĞER KAZANMASINDAN KAYNAKLI UYARLAMA İSTEMİ (Konut Finansman Kredi Sözleşmesi - Ülkemizdeki İstikrarsız Ekonomik Durumun Davacı Tarafından Tahmin Olunabilecek Bir Keyfiyet Olduğu/İstemin Kabulünde İsabet Bulunmadığı)**
- **ÖNGÖRÜLMEZLİK UNSURU (Konut Finansman Kredi Sözleşmesi/ Japon Yeni'nin TL Karşısında Aşırı Değer Kazanmasından Kaynaklı Uyarlama - Devalüasyonların Ülkemiz Açısından Önceden Tahmin Edilemeyecek Bir Keyfiyet Olmadığı/Uyarlamanın Koşullarından Olan Öngörülmezlik Unsuru Oluşmadığı - İstemin Kabulünün Doğru Olmadığı)**
- **DEVALÜASYONLARIN ÜLKEMİZ AÇISINDAN ÖNCEDEN TAHMİN EDİLEMEYECEK BİR KEYFİYET OLMAMASI (Japon Yeni'nin TL Karşısında Aşırı Değer Kazanmasından Kaynaklı Uyarlama/Konut Finansman Kredi Sözleşmesi - Ülkemizdeki İstikrarsız Ekonomik Durumun Davacı Tarafından Tahmin Olunabilecek Bir Keyfiyet Olduğu/Öngörülmezlik Unsuru Oluşmadığından İstemin Reddi Gerektiği)**

6098/m.138

ÖZET: Uyuşmazlık; “Konut Finansman Kredi Sözleşmesi”nin uyarlama koşullarının oluşup oluşmadığına ilişkindir. Davacı Japon Yeni'nin TL karşısında aşırı değer kazandığını ve bu suretle işlem temelinin çöktüğünü ileri sürerek uyarlama talebinde bulunmuştur.

Türkiye’de yıllardan beri ekonomik paketler açılmakta, ancak istikrarlı bir ekonomiye kavuşamamaktadır. Devalüasyonların ülkemiz açısından önceden tahmin edilemeyecek bir keyfiyet olmadığı, kur politikalarının her an değişebileceği bir ger-

çektir. Devalüasyon ve ekonomik krizlerin aniden oluşmadığı, piyasadaki belli ekonomik darboğazlardan sonra meydana geldiği bilinmektedir.

Ülkemizde 1958 yılından beri devalüasyonlar ilan edilmekte sık sık para ayarlamaları yapılmakta, Türk parasının değeri dolar ve diğer yabancı paralar karşısında düşürülmektedir. Ülkemizdeki istikrarsız ekonomik durum davacı tarafından tahmin olunabilecek bir keyfiyettir. Somut olayda uyarlanmanın koşullarından olan ön-görülmezlik unsuru oluşmamıştır.

Bu nedenle; aynı hususlara değinen, Hukuk Genel Kurulu'nca da benimsenen Özel Daire bozma ilamına uyulması gerekirken önceki kararda direnilmesi yasaya aykırı olup; direnme kararı bozulmalıdır.

DAVA: Taraflar arasındaki “sözleşmenin uyarlanması” davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; Uşak 1.Asliye –Tüketici Mahkemesi Sıfatıyla- Hukuk Mahkemesince davanın kabulüne dair verilen 04.10.2012 gün ve 2011/309 E., 2012/274 K. sayılı kararın incelenmesi taraf vekilleri tarafından istenilmesi üzerine, Yargıtay 13.Hukuk Dairesinin 12.12.2013 gün ve 2013/1042 E. - 2013/31247 K. sayılı ilamı ile;

(... Davacı, 15.08.2008 tarihinde davalı bankadan dövize endeksli TL olarak 9.354.000 Japon Yeni tutarında 99.000- TL'lik 60 ay vadeli konut kredisi kullandığını, ancak ekonomik kriz nedeniyle Japon Yeni'nin TL karşısında aşırı değer kazandığını, işlem temelinin çöktüğünü, geri ödeme miktarının arttığını ileri sürerek, sözleşmenin 4077 Sayılı Kanununun 6. maddesine göre standart sözleşme olduğunun ve haksız şartlar içerdiğinin tespitine, Kanununun 10/B maddesi gereğince sözleşme öncesi bilgi formu verilmemesi nedeniyle sözleşmenin geçersiz olup olmadığının tespitine, sözleşmenin geçersiz olduğu tespit edilirse borcun Japon Yeni karşılığı TL olarak verildiği tarihten itibaren yüksek kurdan ödenen fazla miktarın BK.61 ve devamı maddeleri gereğince iadesine veya borçtan mahsubuna, sözleşmenin geçerli olduğu kanaatine varılırsa kredinin aylık taksitlerinin borç verilen tarihteki TL karşılığına çekilmesine ve bu miktarda sabitlenmesine, dosya masrafı olarak ödenen 900-TL'nin de iadesine karar verilmesini istemiştir.

Davalı, davacının kendi iradesi ile döviz cinsinden kredi kullandığını, uyarlama koşullarının bulunmadığını savunarak davanın reddini dilemiştir.

Mahkemece, alınan bilirkişi raporu benimsenmek suretiyle, davacının sözleşme tarihinde TL karşılığında kredi kullanmış olsaydı 143.771,14-TL ödeme yapacağı gerekçesiyle sözleşmenin uyarlanması talebinin kabulüne, davacı tarafından kredinin kullanıldığı tarihten itibaren aylık 2.396,19-TL üzerinde yapılan fazla ödemelerin borcundan mahsubuna ve sonuç olarak toplam 143.771,14-TL borç üzerinde yaptığı ödemenin davalı bankaca geri ödemesinin yapılmasına, 900-TL dosya masrafı iadesi talebinin reddine karar verilmiş; hüküm, taraflarca temyiz edilmiştir.

1-)Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle yasaya uygun gerektirici nedenlere ve özellikle delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre davacının tüm temyiz itirazlarının reddi gerekir.

2-)Davacının, davalı bankadan 15.08.2008 tarihinde 9.354.000 Japon Yeni tutarında 99.000- TL'lik 60 ay vadeli konut kredisi kullandığı ve ilk taksidin 16.09.2008 tarihinde başladığı hususları tartışmasız olup, davacı Japon Yeni'nin TL karşısında aşırı değer kazandığını ve bu suretle işlem temelinin çöktüğünü ileri sürerek uyarılama talebinde bulunmuştur. Hemen belirtmek gerekir ki taraflar arasında düzenlenmiş bulunan sözleşmeye bağlılık esas olup, sözleşmenin uyarlanması ise uyarılama koşullarının varlığı halinde başvurulması gereken istisnai bir durumdur. Her şeyden önce sözleşmenin imzalanmasından sonra beklenmeyen olağanüstü durumların gerçekleşmesi, sözleşmenin uzun süreli olması, beklenmeyen olağanüstü durumların herkes için geçerli, objektif ve önceden belirlenemeyecek nitelikte bulunması, değişen koşulların sözleşmeyi çökilemeyecek hale getirmesi bu suretle işlem temelinin çökmesi zorunludur. Dava konusu olayda davacının başlangıçta seçme özgürlüğü varken TL yerine döviz bazında kredi kullandığı, bir başka deyişle serbest iradesiyle kredi türünü belirlediği anlaşılmakta olup, davalı banka elemanlarının davacıyı yönlendirdiği iddiası ispatlanamamıştır. Öte yandan ülkemizde zaman zaman ekonomik krizlerin vuku bulduğu ve bu bağlamda dövizle borçlanmanın risk taşıdığı da toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından bilinen bir olgudur. Davacı, bu riski önceden öngörebilecek durumda olmasına rağmen dövizle kredi kullanmış bulunmaktadır. Kaldı ki, eldeki dava kredi geri ödemesinin başladığı tarihten üç yıl sonra açılmış olup, bu durumda davacının sözleşmeyi benimsediğinin kabulü gerekir. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde dava konusu olayda uyarılama koşullarının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mahkemece, değinilen bu yönler gözetilerek davanın tümüyle reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırıdır. Bozmayı gerektirir...),

Gereğesiyle (2) nolu bentte sayılan nedenlerle karar bozularak dosya yerine geri çevrilmekte, yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü:

KARAR: Dava, sözleşmenin uyarlanması istemine ilişkindir.

Davacı, 15.08.2008 tarihinde davalı bankadan dövize endekli TL olarak 9.354.000 Japon Yeni tutarında 99.000- TL'lik 60 ay vadeli konut kredisi kullandığını, ancak ekonomik kriz nedeniyle Japon Yeni'nin TL karşısında aşırı değer kazandığını, işlem temelinin çöktüğünü, geri ödeme miktarının arttığını ileri sürerek, sözleşmenin 4077 Sayılı Kanununun 6. maddesine göre standart sözleşme olduğunun

ve haksız şartlar içerdiğinin tespitine, Kanununun 10/B maddesi gereğince sözleşme öncesi bilgi formu verilmemesi nedeniyle sözleşmenin geçersiz olup olmadığının tespitine, sözleşmenin geçersiz olduğu tespit edilirse borcun Japon Yeni karşılığı TL olarak verildiği tarihten itibaren yüksek kurdan ödenen fazla miktarın BK.61 ve devamı maddeleri gereğince iadesine veya borçtan mahsubuna, sözleşmenin geçerli olduğu kanaatine varılırsa kredinin aylık taksitlerinin borç verilen tarihteki TL karşılığına çekilmesine ve bu miktarda sabitlenmesine, dosya masrafı olarak ödenen 900-TL'nin de iadesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davalı, davacının kendi iradesi ile döviz cinsinden kredi kullandığını, uyarlama koşullarının bulunmadığını savunarak davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, davacının sözleşme tarihinde TL karşılığında kredi kullanmış olsaydı 143.771,14-TL ödeme yapacağı gerekçesiyle sözleşmenin uyarlanması talebinin kabulüne, davacı tarafından kredinin kullanıldığı tarihten itibaren aylık 2.396,19-TL üzerinde yapılan fazla ödemelerin borcundan mahsubuna ve sonuç olarak toplam 143.771,14-TL borç üzerinde yaptığı ödemenin davalı bankaca geri ödemesinin yapılmasına, 900-TL dosya masrafı iadesine dair verilen karar, davacı vekilinin temyizi üzerine, Özel Daire'ce metni aynen yukarıda başlık bölümünde alınan ilam ile bozulmuştur.

Mahkemece, "... Davacının konut almak için Japon Yeni endekli tüketici kredisi kullandığı, sözleşme tarihinden sonra söz konusu yabancı paranın Türk Lirası karşısında öngörülemeyen bir biçimde değer kazanması ile edimler arasındaki dengenin büyük oranda bozulduğu, bunun sözleşmenin uyarlanmasını gerektiren sebeplerden olduğu, kredi taksitlerinin tamamı ödenmeden dava açıldığına göre edimlerin henüz ifa edilmemiş olması şartının da mevcut bulunduğu anlaşılmış,..." gerekçesi ile direnilmiştir.

Direnme kararını, davalı vekili temyize getirmektedir.

Bozma ve direnme kararı kapsamlarına göre Hukuk Genel Kurul'u önüne gelen uyuşmazlık; taraflar arasında düzenlenen "Konut Finansman Kredi Sözleşmesi"nin uyarlama koşullarının oluşup oluşmadığı; buradan varılacak sonuca göre sözleşmenin uyarlanmasının gerekip gerekmediği noktalarında toplanmaktadır.

Bu noktada, kurulmuş bir sözleşmede sonradan ortaya çıkan bazı olgular nedeniyle değişiklik yapılabilmesi, bugün çağdaş tüm hukuk sistemlerinde kabul edilen, beklenmeyen hal (Emprevizyon) veya Clausula Rebus Sic Stantibus Kuramının koşullarının gerçekleşmiş olması halinde mümkün görülmektedir. Bu kuramın, borçlunun şartları ne olursa olsun mutlaka akde sadık kalmasını zorunlu gören, bir bakıma artık eskimiş olarak nitelendirilebilecek Ahde Vefa veya Pacta Sunt Servanda Kuramını sınırlamak için konulduğu benimsenmektedir.

Beklenmeyen hal (Emprevizyon) kuramı, şöyle açıklanmaktadır: “Akit yapıldığı sırada mevcut bulunan şartlar önemli surette değişmişse taraflar akitle bağlı olmamalıdır. Buna “Clausula Rebus Sic Stantibus” (Beklenmeyen Hal Şartı) denmektedir. Bu görüş öğretide “Emprevizyon Teorisi” adıyla anılmaktadır. Öğretide, sözleşmenin, yapıldığı andaki durumun değişmeyeceği şeklindeki bir zımni kabul ile yapıldığı, aynen uygulanmasının taraflarca bu zımni şarta bağlı tutulduğu varsayılmaktadır (Tekinay /Akman/ Burcuoğlu/Altop, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7.Bası İst.1993. s.1005).

Akitlerin ifasını şartların değişmemesine bağlayan (Clausula Rebus Sic Stantibus) fikri gerçeğe tam olarak uygun değilse de, ahde vefa prensibine kesin ve sıkı sıkıya bağlılığında her zaman adil olmadığı görülmektedir. Bugün İsviçre-Türk Hukukunda çoğunlukla dayanılan esas, uyuşmazlıklara dürüstlük kuralı uyarınca çözüm bulunmasıdır (Prof.Dr.Kemal Oğuzman, Borçlar Hukuku Dersleri,Cilt 1, 4.Bası, İst.1987, s.123; Prof.Dr.Rona Serozan, Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme 3.Cilt, İst. 1994, s.164; İbrahim Kaplan, Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi, Ank.1987, S.112, Prof. Dr.Haluk Burcuoğlu, Hukukta Beklenmeyen Hal ve Uyarılma, İst.1995 S.4. İsviçre Hukuku için Bkz.Eugen Bucher, Schweizer Isch'es Obligationenrecht Allgemeiner Teil, 2.Bası, Zürich 1988, s.385 vd. Henri Deschenaux, Le Titre Preliminaire Du Code Civil,Fribourg 1969, S.183).

Mukayeseli Hukuk açısından konu irdelediğinde; Alman Hukukunda Beklenmeyen Hal veya Clausula Rebus Sic Stantibus kuramının daha da somutlaştırılarak kabul edildiği ve İşlem Temelinin Çökmesi Kuramı olarak adlandırılan bir kuramın geliştirildiği görülmektedir. Buna göre, sözleşmenin temelini teşkil eden, kendisi üzerine anlaşmanın dayandığı ve karşılıklı edimlerin tayin olduğu edim ve karşı edim arasındaki dengenin taraflardan biri için artık çekilmez, katlanılamaz biçimde bozulduğu hallerde, işlem temelinin çökmesi söz konusu olacaktır (Bkz.Jozef Esser/Elke Schmidt, Schuldrecht,Band 1, Allgemeiner Teil,Heidelberg 1984 s.330 vd, Serozon age.s.164 vd).

İsviçre Hukukuna gelince; Yargıcın bir sözleşmenin dönme ya da fesih suretiyle ortadan kalktığını veya Emprevizyon nedeniyle sözleşmenin uyarlanması gerektiğini kabul edebilmesi için, şu koşulların varlığı aranmaktadır:

a) Öngörülmez bir dış olayın sebep olması: Söz konusu dış olay, bir kişi olayı olmamalıdır. Diğer taraftan bu olay öngörülemez olmalı ve sözleşmenin dengesi, yargıçtan müdahale talep eden tarafın kusurundan kaynaklanmaksızın bozmuş olmalıdır.

b) Sözleşme ekonomisinin bozulması: Yargıç, yalnızca sözleşme henüz ifa edilmediği takdirde Emprevizyon Kuramı çerçevesinde müdahale edebilir. Öngörülemez olgular, taraflar arasındaki dengeyi bozmuş olmalıdır. Bu hal özellikle sinallagmatik sözleşmelerde, edim ve karşı edim arasındaki ilişkinin bozulmasında söz konusu olur.

c) Objektif olarak katlanılması beklenebilecek rizikonun aşılması gerekir. Federal Mahkeme içtihatlarında denge bozukluğunun önemli, açık ve aşırı olması aranmaktadır. Bu nedenle, her somut olayda, objektif bir değerlendirme ile, emprevizyon kuramını ileri süren tarafın üstlenmesi gereken azami rizikonun belirlenmesi gerekir. Eğer bu riziko aşılırsa, yargıç sözleşmeye el atabilecektir (Bkz.Henri Deschenaux a.g.e s.189-190).

Türk hukukunda, mehzaz kanundaki uygulamalar doğrultusunda, M.K.nun 2. maddesinden de esinlenilerek, hem Clausula Rebus Sic Stantibus ilkesi, hem de İşlem Temelinin çökmesi kuramı uygulanmak suretiyle, uyarlanma davalarının görülebilir olduğu benimsenmiştir. İşlem Temelinin Çökmesi kavramının uygulanabilmesi için, sonradan meydana gelen değişikliklerin önceden teşhis ve tahmin edilememiş olması gerekir (Bkz.Prof Dr.Kemal Tahir Gürsoy, Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus, Emprevizyon Nazariyesi 1950 s.59-60).

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun "Aşırı İfa Güçlüğü" başlıklı 138. Maddesinde, "Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.

Bu madde hükmü yabancı para borçlarında da uygulanır." şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir.

İşlem Temelinin Çökmesi ilkesinin somut olaya ne şekilde uygulanacağı hususu da irdelenmelidir. Yukarıda anıldığı gibi, uyarlama kurallarının uygulanması için öngörülmeyen bir dış olayın meydana gelmesi gerekir.

Bilindiği gibi, Türkiye Ekonomisinin alınan tedbirlere rağmen istikrarlı bir duruma gelmediği bilinen bir gerçektir. 1 Temmuz 1944 tarihinde Uluslararası Para Fonu'nun kurulmasından sonra ülkeler paralarını Amerikan Doları'na göre tanımlamışlar, gerçekçi bir kur politikası arayışı içinde Türk Lirası 7 Eylül 1946'da ABD doları karşısında % 50 oranında devalüe edilerek bir ABD doları 280 kuruş olmuştur (Prof.Dr. Erdinç Tokgöz-Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi-Ankara 2001, s:121).

16/7/1958 tarihinde yapılan büyük çaptaki kur ayarlaması ile bir ABD dolarının değeri 260 kuruştan 980 kuruşa çıkarılmış, Türk parasının değeri ABD dolarına göre aşırı derecede düşürülmüş, bu uygulama yıllar boyunca devam etmiştir. 10.8.1970 tarihinde yeni bir devalüasyon kararı alınarak Türk Parasının değeri yabancı paralar

karşısında % 66 oranında düşürülmüş, 1 Amerikan doları 15 TL. olmuştur. Bu uygulama ile, başta yabancı paralar olmak üzere, kira bedelleri, her çeşit işçilik, malzeme ve mamul eşya fiyatları aşırı derecede artmış, enflasyon yıllar itibariyle üç haneli rakamlara ulaşmış, günlük ve gecelik faizler faizler düşünülmecek kadar artmıştır.

Nitekim, 24 Ocak 1980'de yürürlüğe konan "İstikrar Tedbirleri"ne rağmen ekonomi tarihimizde ilk kez 1946'da % 104 olan üç rakamlı enflasyon, 1980'de % 107 olmuştur. Bu nedenle 1980 yılında 35 TL.den 77,5 TL.ye çıkarılan Dolar kuru, 1981 yılında ikinci kez yapılan % 100'e yakın bir ayarlama ile 142 TL.ye çıkarılmıştır. Bu devalüasyon kararından sonra Bakanlar Kurulu, 27 Ocak 1984 tarihinde Merkez Bankası'nca TL. nin dolar karşısında % 13,6 oranında devalüe edilmesini onaylamıştır. 5 Nisan 1994 tarihinde bilinen ekonomik kararlar alınmıştır. Bu kararlar sonucunda borsalar, para piyasaları, banka kredi faizleri aşırı derecede artmış; Ocak 1994 ayına göre yabancı paralardaki artış % 250-% 300'lere ulaşmıştır.

Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değer kaybının engellenmesi ve yükselen enflasyonun düşürülmesi amacıyla, T.C. Merkez Bankası 10 Aralık 1999 tarihinde, "Döviz Çıpasına Dayalı İstikrar Programı" nı açıklamış; ancak 27 Kasım 2000 tarihinde bankacılık sisteminden kaynaklanan kriz nedeniyle, repo faizleri ve iç faizler rekor düzeyde yükselmiştir. Krizin giderek derinleşmesi sonucu döviz piyasalarından kaynaklanan Şubat 2000 krizi yaşanmış, ekonomideki bu açmazlar sonucunda hisse senedi borsaları çökmüş, bankalara Devlet el koymak zorunda kalmıştır. Türkiye İMF'ye başvurarak ekonomisine bir yön vermeye çalışmıştır. Merkez Bankası ciddi para politikalarına yönelmiş, 21.2.2001 tarihinde "Döviz Çıpasına Dayalı Sabit Kur" dan dalgalı kura geçilmek suretiyle Doların, faizin, enflasyonun aşırı artmasına engel olmaya çalışılmıştır.

23.12.1999 tarihinde bir ABD doları 534.000 TL.iken 21.2.2001 tarihinde 687.000 TL. olmuş, 11.7.2002 tarihinde 1.700.000 TL.olan ABD doları Irak savaşı sırasında 18.4.2003 tarihinde 1.790.000 TL.ya, bu kararın verildiği tarih itibariyle piyasa şartları sonucu 2.258,00 TL. olmuştur.

Bu genel açıklamalardan sonra somut olaya dönüldüğünde:

Taraflar arasındaki (davaya konu) konut kredi sözleşmesi 15.08.2008 tarihinde düzenlenmiş, davacı TL (YTL) üzerinden kredi kullanma imkanı varken, Japon Yeni üzerinden dövizde endeksli konut kredi kullanmıştır. Yaklaşık üç yıl boyunca da kurda aşırı bir değer artışı meydana gelmediğinden, davacı kullandığı kredi taksitlerini ödemiştir.

Yukarıdan beri açıklandığı gibi, Türkiye'de yıllardan beri ekonomik paketler açılmakta, ancak istikrarlı bir ekonomiye kavuşamamaktadır. Devalüasyonların ülkemiz açısından önceden tahmin edilemeyecek bir keyfiyet olmadığı, kur politikalarının her an değişebileceği bir gerçektir. Devalüasyon ve ekonomik krizlerin aniden

oluşmadığı, piyasadaki belli ekonomik darboğazlardan sonra meydana geldiği bilinmektedir.

Ülkemizde 1958 yılından beri devalüasyonlar ilan edilmekte sık sık para ayarlamaları yapılmakta, Türk parasının değeri dolar ve diğer yabancı paralar karşısında düşürülmektedir. Ülkemizdeki istikrarsız ekonomik durum davacı tarafından tahmin olunabilecek bir keyfettir. Somut olayda uyarlanmanın koşullarından olan ön-görülmezlik unsuru oluşmamıştır.

Nitekim aynı ilkeler, Hukuk Genel Kurulu'nun 15.10.2003 gün ve 2003/13-599 E.-2003/599 K.; Hukuk Genel Kurulu'nun 07.05.2003 gün ve 2003/13-332 E.-2003/340 K.sayıli kararlarında da benimsenmiştir.

Bu nedenle; aynı hususlara değinen, Hukuk Genel Kurulu'nca da benimsenen Özel Daire bozma ilamına uyulması gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve yasa aykırı olup; direnme kararı bozulmalıdır.

SONUÇ: Davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile, direnme kararının Özel Daire bozma kararında gösterilen nedenlerden dolayı 6217 sayılı Kanununun 30. maddesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa eklenen “ Geçici madde 3” atfıyla uygulanmakta olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 429. maddesi gereğince BOZULMASINA, istek halinde temyiz peşin harcı-nın yatırana geri verilmesine, 12.11.2014 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

www.kazanci.com (Erişim Tarihi: 24.02.2015)

I- Hukuki Sorun

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında temel hukuki sorun, önceleri Yargıtay uygulamaları ile karşımıza çıkan daha sonra 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun “Aşırı İfa Güçlüğü” başlıklı 138. Maddesi ile kanunlaşmış olan “Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması” hususunda şartların somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti. Dövizle endeksli kredi sözleşmelerinde döviz cinsinin Türk parası karşısında aşırı değer kazanıp kredi borçlusunun zor duruma düşüp düşmediği hususunda değerlendirme yapılan Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararının objektif bir nitelik taşıyıp taşımadığı inceleme konusu yapılmıştır.

II- Yargı Organlarının Kararları

1) Yerel Mahkemenin Kararı

Taraflar arasındaki hukuki uyuşmazlıkta davacı taraf, davalı bankadan dövizle endeksli TL olarak 9.354.000 Japon Yeni tutarında 99.000 TL 'lik 60 ay vadeli konut kredisi almış, ancak ekonomik kriz nedeniyle Japon Yeni'nin TL karşısında aşırı

değer kazandığını, işlem temelinin çöktüğünü iddia etmiş, imzaladığı kredi sözleşmesinin Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun gereğince haksız şartlar içerdiğinin tespitine karar verilmesini, mahkemenin böyle bir geçersizlik tespit ettiği takdirde sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca fazla ödenen miktarın borcundan mahsubuna; sözleşmenin geçerli olduğu kanaatine varılması halinde de sözleşmenin değişen şartlara göre uyarlanmasına karar verilmesini talep etmiştir. Davalı taraf, davacının kendi iradesi ile döviz cinsinden kredi kullandığını, uyarlama şartlarının oluşmadığını ifade ederek davanın reddini istemiştir.

Uşak 1.Asliye -Tüketici Mahkemesi Sıfatıyla- Hukuk Mahkemesince davacının uyarlama talebinin kabulüne karar verilmiştir.

2)Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin Kararı

Davalının yaptığı temyiz başvurusu üzerine Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, yerel mahkemenin kararını bozmuş ve karar tekrar incelenmek üzere yerel mahkemeye gönderilmiştir. Dairenin gerekçesinde, davacının ülkemizdeki ekonomik dengesizlikleri öngörmesi gerektiğinden bahsedilmiş, ayrıca davanın kredi geri ödemesinin başladığı tarihten üç yıl sonra açılmış olduğundan hareketle davacının sözleşmeyi benimsediğinin kabulünün gerektiği ifade edilerek, özet olarak dava konusu olayda sözleşmenin değişen şartlara göre uyarlanması koşullarının olmadığı sonucuna varılmış ve ilk derece mahkemesinin kararının bozulması yönünde kanaate varılmıştır.

3)Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı

Yerel mahkemenin kararında direnmesi üzerine dava dosyası Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na gönderilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da dairenin bozma kararını yerinde bulmuş ve yerel mahkemenin buna göre karar vermesini emretmiştir.

III- Kararın Değerlendirilmesi

1)Çıkış Noktası: Sözleşmenin Değişen Şartlara Göre Uyarlanması

Borçlar hukukunda sözleşmeler hakkında uygulanan temel ilkelerden biri de "ahde vefa"(pacta sunt servanda) ilkesidir. Bu ilke uyarınca sözleşmenin tarafları üstlendikleri edimleri, sözleşmenin hükümlerine bağlı kalarak yerine getirmekle yükümlüdürler. Buna göre taraflarca öngörülen anlaşma, sözleşme süresince geçerliliğini koruyacak, başka etmenler söz konusu anlaşmanın içeriğini veya tarafların edimlerinin niteliğini değiştiremeyecektir. Bununla birlikte bu ilkenin istisnasız uygulanması bazı durumlarda pek mümkün olmayabilir. Sözleşmenin süresi içinde meydana gelebilecek olağanüstü değişiklikler ahde vefa ilkesine uymayı zorlaştırabilir. Bu değişikliklere örnek olarak sözleşmenin yapıldığı yerdeki olağanüstü ekonomik çalkantı

sebebiyle taraflardan birinin ödeme gücündeki azalma gösterilebilir. Bu ve benzeri durumlara çözüm olmak üzere doktrinde ortaya çıkan teorilerden biri de “işlem temeliniin çökmesi” teorisidir. Tarafların sözleşmeyi kurarken edimler arasındaki denge sonradan objektif olarak bozulmuşsa ve bu bozulma sonucunda taraflardan birinin bu sözleşmeyi ifa etmesini beklemek dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edeceksen, burada işlem temeliniin çöktüğünden bahsetmek yerinde olur¹. Sözleşme kurulurken edimler arasında bir denge olduğu varsayılır. Bu durumda işlem temeliniin sözleşme kurulurken tarafların üzerinde anlaşığı şartlar ve durumlar olduğu söylenebilir.

İşlem temeliniin çöktüğünün kabul edilmesi halinde bu durumdan dolayı zarar gören tarafın zararı nasıl giderilecektir? Bu sorunun yanıtı da doktrinde verilmiştir. Alman İmparatorluk Mahkemesinin ilk olarak uyguladığı “Clausula Rebus Sic Stantibus”(Emprevizyon) teorisi, edimler arasında objektif ölçüde bir dengesizlik olması ve bu dengesizliğin değişen koşullar dolayısıyla ortaya çıkmış olması halinde, sözleşmenin değişen koşullara uygulanması talebinin ileri sürülebileceğini ifade etmiştir². Sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasının görüldüğü kadar kolay olmadığını da belirtmek gerekir. Uyarlanmanın gerçekleşebilmesi için belirli şartların gerçekleşmesi gerekir. Genellikle kabul edilen görüşe göre uyarlanmanın gerçekleşebilmesi için öncelikle sözleşmenin kurulmasından sonra, taraflarca öngörülmemiş şekilde, şartların olağanüstü ve objektif nitelikte değişmiş olması ve değişen bu şartlar nedeniyle tarafların edimleri arasında aşırı ölçüde bir dengesizlik ortaya çıkmış olması gerekir. Ayrıca şartların değişmesinde tarafların herhangi bir kusuru olmamalı ve edimlerin de henüz ifa edilmemiş olması gerekmektedir³.

Bu noktada teorik tartışmaların yoğun olduğu(1 Numaralı Dipnot'ta da ifade edildiği üzere) ve inceleme konumuzun temelini de bir Yargıtay kararının oluşturduğu dikkate alındığında, sözleşmenin uyarlanmasının teorik temeli ile ilgili açıklamaların yeterli olduğunu düşünüyoruz. Bununla birlikte sözleşmenin uyarlanması bağlamında temel teşkil edebilecek ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m.138 ile yürürlüğe giren aşırı ifa güçlüğü kavramının üzerinde durulması gerektiğine inanıyoruz.

¹ Esasen bu konuda, özellikle Türk doktrininde bir birlik sağlanabilmiş değildir. Emprevizyon teorisi, işlem temeliniin çökmesi teorisi ve dürüstlük kurallarından hareket eden düşünce birbirleriyle yarışır haldedir. Bütün bunlar içinde Türk hukuku için en uygulanabilir çözüme, işlem temeliniin çökmesi teorisinden hareket edilerek ulaşılabilir. Çünkü bu teorinin uygulama alanı son derece geniştir ve somut olay adaletine göre çözümde en yol gösterici olandır(BAYSAL, Başak, Sözleşmenin Uyarlanması, 1. Baskı, İstanbul 2009, s.89 vd.). Ayrıca 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun inceleme konumuzla doğrudan ilgili “Aşırı İfa Güçlüğü” başlıklı 138. Maddesinin gerekçesinde de “işlem temeliniin çökmesi” teorisinden bahsedilmektedir. Söz konusu teori için bkz. TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1993, s.1005 vd.; AKYOL, Şener, Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, İkinci Bası, İstanbul 2006, s.89 vd.

² TEKİNAY/AKMAN(BURCUOĞLU/ALTOP, s.1005 vd.

³ KAPLAN, İbrahim, Hakimın Sözleşmeye Müdahalesi, Ankara 1987, s.146 vd.

2) 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu m.138 Kapsamı

Sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması ile ilgili kanunumuzda doğrudan bir hüküm yakın zamana kadar yoktu. Dolaylı olarak tanımlayabileceğimiz, olağanüstü durumlarda “ahde vefa” ilkesinden ayrılan durumlar önceki Borçlar Kanunumuzda yer almıştır. Öyle ki, bu hükümler 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa da dili sadeleştirilerek aynen alınmıştır⁴. Bu hükümlerden fikrimizce en çarpıcı olanı 818 sayılı Borçlar Kanununun 365. Madde hükmüdür. Bu hükme göre götürü ücret kararlaştırılan eser sözleşmesinde hal ve şartlarda sonradan ortaya çıkan önemli değişiklikler halinde yüklenici mahkemeden sözleşmenin yeni şartlara uyarlanmasını veya gerekli olması halinde sözleşmenin feshini talep edebiliyordu. Bu hüküm de diğerleri gibi 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa dili sadeleştirilerek aynen alınmıştır (TBK m.480).

Sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması ile ilgili doğrudan hüküm, devrim sayılabilecek şekilde, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 138. Maddesi ile getirilmiştir. Madde başlığı “Aşırı İfa Güçlüğü” şeklindedir ve Türk Borçlar Kanununun Üçüncü Bölümü olan “Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi Zamanaşımı” üst başlığı altında tanımlanmıştır. Sadece bu noktadan hareket ederek aşırı ifa güçlüğü halinin sözleşmenin sona ermesi yoluna sebep olabileceği anlaşılabilir. Bununla birlikte madde içeriğinde sözleşmenin uyarlanması da mevcuttur. Sözleşmenin uyarlanmasının da esasen, tarafların ilk başta üzerinde uzlaştıkları borç ilişkisinin içeriğinin sona erdiği(dolayısıyla borç ilişkisinin sona erdiği) anlamına gelmesi mümkündür. Sonuç olarak TBK m.138 hükmü, kanun bütünlüğü göz önüne alındığında doğru yerde bulunmaktadır. TBK m.138’in başlığı ile ilgili bu kısa açıklamadan sonra madde içeriğine bakmak gerekecektir.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 138. Maddesi şu şekildedir:

“Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülmemeyen ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.

⁴ Bu hükümler şu şekildedir: 1)Doğal afetlerde hasılat kiracısının kira bedelinin indirilmesini talep hakkını düzenleyen BK m.282/I(TBK m.363/I) 2)Kullanım ödücü sözleşmesinde önceden bilinmeyen bir durum yüzünden ödünç verenin ödünç verdiği şeyi geri isteme hakkını veren BK m.303/II(TBK m.383/II) 3)Saklama sözleşmesinde öngörülemeyen durumlar dolayısıyla sözleşmenin devamı saklanan için tehlikeliyse saklanan şey belirlenen süreden önce geri verilebilmesini düzenleyen BK m.467/I(TBK m.565/I).

Bu madde hükmü yabancı para borçlarında da uygulanır”.

Madde metninden yola çıkarak, aşırı ifa güçlüğünde sözleşmenin uyarlanmasının istenmesi için bir takım şartların aranması gerektiği söylenebilir. Öncelikle sözleşmenin yapıldığı sırada, taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum oluşmalı ve bu durumun oluşması da borçludan kaynaklanmamış olmalıdır. Sözleşme yapılırken taraflar her olasılığı hesaba katamazlar. Tarafların düşünemedikleri, önceden tahmin edemedikleri olağanüstü olayların sözleşme kurulduktan sonra gerçekleşmesi mümkündür. Bu türden olaylara örnek olarak yaşanan ekonomik kriz sonucunda paranın değerinde ortaya çıkabilecek olağanüstü bir düşüş veya yükseliş gösterilebilir. İncelememize esas teşkil eden bu çeşit durumlarda yükseliş veya düşüşlerin öngörülebilirliği konusunda uygulamada genel olarak soyut bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir⁵. Ayrıca oluşan olağanüstü durumun borçludan kaynaklanmamış olması da gerekir. Bir başka deyişle, olağanüstü durumun oluşmasına borçlunun katkıda bulunmamış olması gereklidir. Örneğin borçlu değişen şartların ortaya çıkmasında kusurlu taraf ise, aşırı ifa güçlüğü sebebiyle sözleşmenin uyarlanmasını talep edemeyecektir⁶. Ancak TBK m.138 hükmünün sözünden de anlaşıldığı üzere, borçlunun mutlaka kusurlu olması da gerekmez; olağanüstü durumun kaynağının borçluya “isnat edilebilirliği” de yeterli olacaktır⁷.

TBK m.138 uyarınca aranan bir başka şart da olağanüstü durum sebebiyle sözleşmenin yapıldığı sıradaki olguların borçlu aleyhine değişmesidir. Bu değişim, dürüstlük kurallarına göre borçludan ifanın beklenmemesi kadar esaslı bir değişim olmalıdır. Bu şartın anlamı, esasen, ifanın beklenemezliğidir⁸. Öyle bir olağanüstü durum olmalıdır ki, borçludan ifayı istemek dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil etmelidir. Böyle durumlarda TBK m.138 uyarınca sözleşmenin sona erdirilmesi dahi mümkün olabilecektir.

TBK m.138, sözleşmenin uyarlanması için borçlunun borcunu henüz ifa etmemiş olmasını veya ifanın aşırı güçlüğü halini saklı tutarak ifa etmiş olmasını aramaktadır. Borçlu edimini ifa etmişse, sözleşmenin uyarlanması talebinin bir geçerliliği kalmayacaktır, çünkü sözleşmenin ifa edilebilir olduğu, herhangi bir uyarlamayı gerektirecek bir durumun var olmadığı farzedilecektir⁹. Borçlu, eğer ifanın aşırı güçlüğü

⁵ Bu değerlendirme genel olarak doktrinde eleştirilmiştir. Uygulamada genellikle soyut bir değerlendirme yapıldığı yönündeki eleştiriler için bkz. BAYSAL, Sözleşmenin Uyarlanması, İstanbul 2009, s.75-77; BAYSAL, Aşırı İfa Güçlüğü, Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu Makaleler-Tebliğler, Derleyen: Doç. Dr. M. Murat İnceoğlu, İstanbul 2012, s.125; DOĞAN, Gülmelihat, Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1358> (Erişim Tarihi: 08.02.2015), s.21.

⁶ KAPLAN, s.152.

⁷ BAYSAL, Aşırı İfa Güçlüğü, s.130.

⁸ BAYSAL, Aşırı İfa Güçlüğü, s.133.

⁹ Bu yöndeki görüşler için bkz. KAPLAN, s.155; BURCUOĞLU, Son Mahkeme Kararları ve

halini saklı tutarak borcunu ifa etmişse, sözleşmenin uyarlanmasını talep edebilecektir. Bir başka deyişle, bir takım sebeplerden dolayı borçlu borcunu ifa etmek zorunda kalsa bile, eğer bir ihtirazi kayıt koymuşsa, sonradan sözleşmenin uyarlanmasını istemek hakkının mevcut olduğu söylenebilecektir. Bunun, esasen, zor durumda kalabilecek borçluya tanınan olağanüstü bir imkân olduğu rahatlıkla söylenebilir.

TBK m.138 hükmünde ifade edilen aşırı ifa güçlüğü halinin en önemli sonucu, sözleşmenin uyarlanmasının istenmesidir. Ancak uyarlamanın mümkün olmaması durumunda borçlu taraf, sözleşmeyi sona erdirebilecektir. TBK m.138 hükmünün sonucu açısından bir iki noktadan bahsedilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Öncelikle hükmün sözünden uyarlamanın mahkemeden istenebileceği olgusu ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık hükümde söz edilmese de sözleşmeyi sona erdirmek için mahkemeye başvurmak zorunluluğu yoktur¹⁰. Sözleşmenin uyarlanması ve sona erdirilmesi olanaklarının farklı şekillerde kullanılabilir olması haklı olarak eleştirilmiştir¹¹. Bu durumda sözleşmenin uyarlanmasını isteyen borçlunun öncelikle karşı taraftan bunu talep edeceğinin kabulü gerekmektedir. Karşı tarafın bu talebi kabul etmemesi halinde borçlunun önünde iki seçeneğinin olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi sözleşmenin uyarlanmasını mahkemeden talep etmedir. Böyle bir durumda taraflar arasındaki sözleşme dava konusu olacaktır. Borçlunun ikinci seçeneği sözleşmeden dönme yoluyla sözleşmeyi sona erdirebilmektir. Bütün bu hususlar dikkate alındığında sözleşmenin uyarlanmasının mutlaka mahkemeden talep edilmesinin gerekli olmadığı yolundaki görüş de haklılık kazanacaktır¹².

TBK m.138 hükmündeki aşırı ifa güçlüğü kavramı ile ilgili açıklamalarımızı sona erdirmeden önce, bu madde hükmü ile benzerlik taşıyan Alman Medeni Kanunundaki(BGB) bir hükmün de incelenmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Alman hukukunda sözleşmenin uyarlanması kavramı, sadece teori ve mahkeme uygulaması kapsamında kalmamış; 2002 yılında modernize edilen BGB'de kanunlaşarak yerini almıştır. BGB §313 e göre sözleşmenin temelini oluşturan olgular sonradan esaslı biçimde değişmişse ve eğer taraflar bu olguları önceden görebilselerdi sözleşmeyi hiç kurmayacak ya da başka türlü kuracak idilerse, ayrıca taraflardan biri için sözleşmesel ve yasal risk paylaşımı anlayışı ve başkaca olgular dikkate alındığında sözleşmeye bağlılık artık katlanılmaz hale gelmişse, sözleşmenin uyarlanması istenebilecektir. Söz konusu madde incelendiğinde TBK m.138 hükmüne benzer olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bazı temel farklılıkların olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Yargıtay Kararları Işığında Hukukta Beklenmeyen Hal ve Uyarlama – Taşınmaz Kirası Sözleşmelerinde ve Dövizle Endeksli Kredi Sözleşmelerinde Uyarlama Uygulaması, İstanbul 1995. s.12-13. Karşı görüş için bkz. BAYSAL, Aşırı İfa Güçlüğü, s.134.

¹⁰ Sözleşmeden dönmeyen mahkeme yoluyla istenmesi gerektiği yolundaki görüş için DOĞAN, s.34.

¹¹ BAYSAL, Aşırı İfa Güçlüğü, s.137.

¹² Bu yöndeki görüş ve ayrıntılı açıklamalar için bkz. BAYSAL, Aşırı İfa Güçlüğü, s.137 vd.

Temel olarak iki maddenin içeriği birbirine benzese de BGB §313 hükmü sözleşmenin her iki tarafı için de uygulama alanı bulurken, TBK m.138 sadece borçlu için uygulama alanı bulur. Bunun dışında her ne kadar TBK m.138 hükmünde ifade edilen aşırı ifa güçlüğü kavramı, BGB §313 de ifade edilen edimler arasındaki dengenin bozulması olgusuna benzese de, edimler arasındaki dengenin bozulması sözleşmenin her iki tarafı için geçerli iken; aşırı ifa güçlüğü'nün sadece borçlu için geçerli olduğu görülmektedir¹³.

3) Yargıtay Uygulamaları

a) Genel Uyarlama Uygulaması

Sözleşmenin uyarlanmasının her türlü sözleşme için geçerli olduğu yönünde bir kuşku olmasa gerektir. Sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan ve tarafların borçlarının ifasını güçleştiren değişiklikler her türlü sözleşmede söz konusu olabilir. Bununla birlikte bu türden değişikliklerin sözleşmeye etkisi veya başka bir deyimle, bu türden değişiklikler olması halinde hâkimin sözleşmeye müdahalesi, bazı durumlarda kanun tarafından öngörülmüştür¹⁴. Söz konusu kanun hükümleri kapsamı dışında kalan sözleşmelerdeki değişen şartların etkisi uygulama tarafından ele alınmıştır. Yargıtay'ın uygulamalarına bakıldığında, sözleşmelerin uyarlanması ile ilgili taleplerin en çok kira sözleşmelerinde ve dövize endeksli kredi sözleşmelerinde olduğu görülmektedir.

Kira sözleşmeleri ile ilgili sözleşmenin uyarlanması talepleri, uzun bir zamandan beri Yargıtay kararlarının konusu olabilmektedir. Söz konusu uyarlama talepleri, önceleri genellikle kira bedelinin tespiti ile ilgili olmaktadır¹⁵. Yargıtay kararlarına bakıldığında ilk zamanlarda kiralayan taraf lehine bir uygulamanın olduğu göze çarpmaktadır. Bu kararlarda Medeni Kanun m.2 deki dürüstlük kuralları ve hakkın kötüye kullanılması olgularından hareket edilmiş ve beklenilmeyen ekonomik olaylar

¹³ BAYSAL, Sözleşmenin Uyarlanması, s.154.

¹⁴ Bkz. yukarıda dipnot No. 4.

¹⁵ BURCUOĞLU, s.2. Yazar bu noktada uyarlama davası ile tespit davası arasında yakınlık bulunduğu görüşündedir; zira mahkeme kira tespitini yaparken, ister istemez bir uyarlama yapmış olacaktır. Bu görüşüne dayanak olarak da Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 30.03.1990 tarihli ve Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 18.06.1990 tarihli kararlarını göstermiştir(BURCUOĞLU, s.3-4). Bununla birlikte Yargıtay'ın 1981 yılından itibaren yerleşik içtihadında taşınmaz kira sözleşmelerinde uyarlamanın kira tespit davasından daha geniş olduğu ve farklılaştığı yazar tarafından ifade edilmiştir(BURCUOĞLU, s.29). Kira tespiti ile kira uyarlaması davaları arasındaki farklar hakkında ayrıca bilgi için bkz. ARAT, Ayşe, Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması, Ankara 2006, s.178-180. Kira bedelinin tespiti ile kira bedelinin uyarlanması davaları, fikrimizce de ayrı tutulmalıdır. Kira bedelinin tespiti, yeni bir kira dönemi için geçerli olabileceken, kira bedelinin uyarlanması, özellikle uzun süreli sözleşmelerde beklenmeyen olaylar yüzünden tarafların ifa güçlüğü haline düşmesi hallerinde uygulama alanı bulacaktır.

karşısında aylık kira bedellerinin yetersiz kalışı vurgulanmıştır¹⁶. Ancak 1994 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz, kira sözleşmelerini de derinden etkilemiş ve önceden dövize endeksli olarak yapılmış olan kira sözleşmeleri, dövizin Türk Lirası karşısında olağanüstü değer kazanması ile birlikte kiracı için katlanılmaz hale gelmiştir. Bu yüzden Yargıtay içtihatları kiracı lehine değişmiş; kiracıların uyarılma talepleri haklı görülmeğe başlamıştır¹⁷. Kira sözleşmelerindeki kira bedellerinde uyarılma içtihatları günümüzde de varlığını sürdürmektedir¹⁸. Bununla birlikte uyarılma ile ilgili tartışmanın, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun kira bedelinin belirlenmesi ile ilgili 344. maddesinin yürürlüğe girmesiyle büyük ölçüde anlamını yitirdiğini düşünüyoruz. Bunun sebebi, madde metnindeki kira bedelinin tespiti ile ilgili esasların açık olarak belirtilmiş olması ve ayrıca madde metni sonundaki kira bedelinin yabancı para olarak kararlaştırılması halinde TBK m.138 hükmüne yapılan atıftır.

Sözleşmenin değişen koşullara uyarlanması konusunda bahsedilmesi gereken diğer sözleşme türü dövize endeksli kredi sözleşmeleri ve bu sözleşmeler çerçevesindeki Yargıtay içtihatlarıdır. İncelememize esas teşkil eden kararın bu sözleşme türü ile ilgili olduğu dikkate alındığında, konu ile ilgili içtihatların daha çok incelenmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

b) Döviz Endeksli Kredi Sözleşmelerinde Uygulama

Ülkemizde konut, araç vb. değerleri edinme ihtiyacı, son yıllarda özellikle tüketicinin yaygınlaşmasıyla önemini arttırmıştır. Ancak konut veya araçların bedellerinin yüksek olması, bunların nakit parayla satın alınmasını zorlaştırdığı için, tüketiciler bu değerlerin finansmanı için bankalar aracılığıyla kredi alımına yönelmişlerdir. Aldıkları bu krediyi aylık taksitler halinde geri ödeyen tüketiciler konut veya araç gibi değerleri kredi taksitleri bitmeden kullanabilme olanağına kavuşmaktadırlar. Bankalar ise bu sayede özellikle kredi faizi ile hatırı sayılır bir kazanç elde etmektedir. Sağlanan bu krediler uygulamada Türk Lirası veya yabancı para birimi(döviz) üzerinden verilmektedir. Türk Lirası ile verilen kredilerin geri ödemesi, genel olarak tüketicinin ekonomik durumuna göre ayarlanabilmekte; geri ödemede yaşanabilecek sıkıntılar çoğunlukla tüketicinin üzerine kalmaktadır. Bankalar ile tüketiciler arasında döviz

¹⁶ BURCUOĞLU, s.29 vd. ve anılan bölümde zikredilen kararlar.

¹⁷ BURCUOĞLU, s.35 vd. ve anılan bölümde zikredilen karar. Ayrıca bkz. Yarg. 13. HD E.2002/10368 K.2002/13299 T.12.12.2002 (www.kazanci.com Erişim Tarihi: 24.02.2015).

¹⁸ Bu içtihatların çoğunluğunun kiracı aleyhine olması dikkat çekicidir. Somut olay adaletinden hareket edilerek verildiğini düşündüğümüz bu kararlar arasında kiracı lehine olanların, adeta bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda olması düşündürücüdür. Söz konusu kararlardan örnekler: Yarg. 13. HD E.2002/4314 K.2002/5683 T.16.05.2002; Yarg. 11. HD E.2002/4430 K.2002/8651 T.07.10.2002; Yarg. HGK E.2003/13-332 K.2003/340 T.07.05.2003; Yarg. 13. HD E.2003/3007 K.2003/7017 T.29.05.2003; Yarg. 13. HD E.2004/9750 K.2005/907 T.27.01.2005 (www.kazanci.com Erişim Tarihi 25.02.2015).

üzerinden yapılan sözleşmelerde ise, kimi durumlarda, taraflardan bağımsız olarak sıkıntı yaşanabilmektedir. Bu sıkıntıların en başında, dövizin Türk Lirası karşısındaki olağanüstü değer değişiklikleri gelmektedir¹⁹. Bankalar tüketicilere krediyi dövize endeksli olarak Türk Lirası üzerinden vermektedir. Tüketiciler de geri ödemelerini ya döviz olarak ya da dövize endeksli olarak Türk Lirası olarak yapmaktadır. Bu yüzden tüketiciler maddi açıdan büyük zararlara uğrayabilmektedir. Dövize endeksli kredi alan tüketicilerin, bu türden krediyi seçmelerinin nedeninin, kendi lehlerine olduğunu düşünmeleridir. Dövizin çok değişmediğini düşünen tüketici, aylık geri ödemelerini, Türk Lirası ile alınan krediye göre daha düşük oranda yapacaktır²⁰. Bu noktada bir Bakanlar Kurulu Kararı'ndan da bahsedilmek gerekir. 16.06.2009 tarihli bu Karar'a göre dövize endeksli krediler, bankalar tarafından yalnızca ticari veya mesleki amaç güdenlere verilebilecektir. Bu yüzden artık gerçek kişiler dövize endeksli kredi alamamaktadır. Ancak daha önce yapılmış dövize endeksli kredilerin varlığı dikkate alındığında, halen sıkıntıların yaşandığı bir gerçektir. Ayrıca ticari ve mesleki olarak kredi kullanan kişilerin de ekonomik gelişmelerden dolayı yaşayabileceği olumsuzluklar gözden kaçırılmamalıdır. İşte bu türlü sıkıntıları aşmanın yollarından birisi de sözleşmenin değişen şartlara göre uyarlanması olarak ortaya çıkmaktadır. Sözleşmenin uyarlanması bu nedenle uzun bir süredir mahkeme kararlarının konusu olmuştur²¹. Bu noktada inceleme konumuz olan kararın tarihinden önce Yargıtay tarafından verilmiş bazı kararlara değinilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu sayede Yargıtay'ın konu hakkındaki genel eğilimi daha iyi anlaşılacaktır.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 06.04.1995 tarihli kararına²² esas teşkil eden olayda davacı, davalı bankadan, satın almak istediği bir evin değerinin bir kısmı için o zaman için geçerli bir döviz olan Alman Markı'na endeksli bir kredi almış; ancak 1994 yılındaki kriz sonucu Alman Markı'nın Türk Lirası karşısında olağanüstü bir değer kazanması nedeniyle aynı yılın Ocak ayında, kur artışı olmasa ödeyeceği miktardan çok daha fazla bir miktarda borçlandığını beyan etmiş ve sözleşmenin

¹⁹ Bu türden değer değişiklikleri ülkemizde özellikle 1994, 2001 ve 2008 yıllarında ortaya çıkan ekonomik krizlerde görülmüştür. Ancak bu değişikliklerin sadece kriz dönemlerinde meydana geldiğini de söylemek güçtür. Ekonomik durumun uzun yıllardan beri istikrarlı olmaması sonucu, dünyada ve Türkiye'de yaşanan her türlü sosyal, siyasi olayların ekonomiye, dolayısıyla dövize etkisi halen sürmektedir. 2015 yılının başlarında Amerikan Dolarının Türk Lirası karşısında aniden değer kazanması da bir örnek olarak verilebilir.

²⁰ YILMAZ, Süleyman, Dövize Endeksli Tüketici Kredilerinde Uyarlama Sorunu ve Yargıtay'ın Bakışı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 59 Cilt 1 2010(s.131-172), s.145. Yazar, bankaların ve emlak şirketlerinin 2007 yılından beri diğer döviz kurlarına göre daha cazip olan Japon Yeni ile kredi vermeye başladıklarına işaret etmiş, ancak 2008 yılının sonundan itibaren Japon Yeni'nin Türk Lirası karşısında büyük değer kazanmasıyla bu döviz türüne endeksli kredi alan tüketicilerin durumlarının çok ağırlaştığından bahsetmiştir(YILMAZ, s.150-151).

²¹ BURCUOĞLU, s.44; YILMAZ, s.134.

²² Yarg. 13. HD E.1995/145 K.1995/3339 T.06.04.1995 (www.kazanci.com Erişim Tarihi: 24.02.2015).

uyarlanmasını bankadan talep etmiştir. Bankanın ret cevabı üzerine davacı mahkemedem uyarılama talep etmiştir. İlk derece mahkemesi davayı reddetmiştir. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, yapılan temyiz başvurusu üzerine ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. Karar metninde, benzer birçok kararda olduğu gibi, öncelikle teorik açıklamalara yer verilmiş, daha sonra da uyuşmazlığın çözümü için açıklamalarda bulunulmuştur. Daire tarafından uyuşmazlığa yönelik yapılan tespitler içinde önemli noktalar şu şekilde belirtilebilir: *“... uyuşmazlığın çözümünde sözleşmenin temel edimi olan ve taraflarca başlangıçta kabul edilen döviz fiyatlarındaki normal artışlar dışında, sözleşmenin in’ikadından sonra yaşanan ekonomik kriz ve Hükümetce alınan kararlarla işlem temelinin çöküp çökmediğinin araştırılması ve aydınlığa kavuşturulması kaçınılmaz olmaktadır”*; *“... Hemen belirtelim ki, beklenilmeyen, olağandı; sonuçları önceden tahmin edilemeyen ekonomik kriz ve devalüasyondan dolayı satıcının bir gün içinde sözleşme dışı nedensiz zenginleşmesi ve yarar sağlaması MK. md. 2/1 hükmünce asla haklı görülmez ve tarafların sözleşmede eşit hak sahibi olmaları ilkesine de aykırı olur; dahası somut adalet duygularını da zedeler. Şu durum karşısında uyarılama esas ve ilkeleri lehine oluşmuş ise alıcı satım bedelinin uyarlanması için dava açabileceğinin “evleviyetle” kabul edilmesi gerekir”*; *“... işlem temelinin çöktüğü, sözleşmedeki çıkar dengesinin katlanılamayacak derecede davacı lehine bozulduğunun benimsenmesi halinde alıcının ne miktar satım parasından sorumlu olacağı belirlenmeli, böylece sözleşmedeki satım parasını tarafların amacına uygun olarak objektif iyiniyet, hak ve nesafet(MK, md. 4, 2/1) kurallarının elverdiği ölçü düzeyde yine yabancı para olarak uyarlanmalıdır. Herhalde bilirkişi kurulunda bir maliyeci ile ekonomist uzman bulundurulmalıdır”*. Bu tespitlerdeki değerlendirmelere bakıldığında, 13. Hukuk Dairesinin dövizle endeksli sözleşmelerde uyarılama için titiz bir inceleme yapılması gerektiğini düşündüğü sonucu çıkarılabilir. Kanımızca, ayrıntılı yapılan bu değerlendirmenin doğruluğu konusunda bir şüphe bulunmamalıdır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 05.02.1996 yılında verdiği karara²³ esas teşkil eden olayda, davacı taraf 28.10.1993 tarihinde davalı bankadan Amerikan Doları’na endeksli “yuva kredisi”ni TL olarak almış, geri ödemelerin döviz cinsinden yapılması kararlaştırılmıştır. 1994 yılında baş gösteren ekonomik kriz nedeniyle döviz cinsinden ödemenin zorlaştığını ileri süren davacı ilk derece mahkemesinden uyarılama talep etmiştir. İlk derece mahkemesi davanın kabulüne karar vermiş; bu karar davalı banka tarafından temyiz edilmiştir. Bu olayda dikkat çekici nokta, Daire tarafından yapılan delillerin değerlendirilmesinde davacıya davalı tarafından dört adet yeni ödeme planı, dolayısıyla bir seçenek sunulmuş olduğunun anlaşılmasıdır. Daire bu ödeme planlarının uygunluğu incelenmeden bir hüküm kurulmuş olmasından dolayı ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. Bu kararın, her ne kadar sonucu farklı olsa da, yukarıda bahsedilen kararda olduğu gibi, doğru değerlendirmelerle verilmiş ol-

²³ Yarg. 11. HD E.1995/8932 K.1996/704 T.05.02.1996 (www.kazanci.com Erişim Tarihi 24.02.2015).

duğunu düşünüyoruz. Davacı tarafın kendisine sunulan ödeme seçeneklerini dikkate almadan uyarlama davası açmasının kendi aleyhine bir durum oluşturduğunu kabul etmek gerekir. Ayrıca ilk derece mahkemesinin de bu planları dikkate almadan kararını vermesi, Daire Kararında da isabetle belirtildiği üzere, eksik inceleme nedeniyle bozulmayı haklı kılacaktır.

Yukarıda bahsedilen iki ayrı sonuçlu karardan sonra, konuyla bağlantılı olması sebebiyle, hemen aynı zamanlarda verilmiş iki adet Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararından da önemli noktalarıyla bahsetmenin gerekli olduğunu düşünüyoruz. Bu kararlardan 19.2.1997 tarihli olanında²⁴, 1994 krizinden etkilenen bir tüketicinin önceden almış olduğu dövize endekli konut kredisinin Türk Lirasına çevrilmesi ve aylık basit faiz uygulaması suretiyle uyarlama talebinin ilk derece mahkemesi tarafından reddedilmesi ve 11.Hukuk Dairesi tarafından onanması; bunun üzerine davacı tarafından yapılan karar düzeltme başvurusunun yine 11.Hukuk Dairesi tarafın kabul edilmesi, ancak ilk derece mahkemesince kararda direnilmesi, bunun üzerine dosyanın Hukuk Genel Kurul önüne getirilmesi söz konusudur. 17.9.1997 tarihli olan kararda²⁵ ise bireysel kredi alan davacının yine 1994 krizi sebebiyle geri ödemelerinin Türk Lirasına çevrilmek suretiyle sözleşmenin uyarlanmasını talep etmesi; ilk derece mahkemesinin daha evvel davacı ile davalı arasında bir anlaşma olduğundan bahisle tekrar bir uyarlama yapılamayacağı gerekçesiyle davayı reddetmesi; 11.Hukuk Dairesinin ret kararını bozmuş olması, buna karşılık ilk derece mahkemesinin kararında direnmesi, bunun üzerine dosyanın Hukuk Genel Kurul önüne getirilmesi söz konusudur. Her iki kararda da öz olarak bankaların önemine değinilmiş, bankaların da korunması gerektiği, ancak her somut olayda bankalar lehine bir ayrıcalık yapılmaması gerektiği²⁶, sözleşmenin uyarlanması talepleri incelenirken birçok hususun titizlikle gözden geçirilmesi yönünde tespitlerde bulunulmuştur. Örneğin bahsettiğimiz kararların ikisinde de yer alan şu tespitler çarpıcıdır: *“Bankalar, hükümetin izniyle faaliyette bulunan, özkaynaklarından ziyade faiz karşılığında topladıkları mevduatı, Türk ekonomisinin gelişme hedefleri doğrultusunda kredi olarak ekonominin kullanımına sunan ticari kuruluşlardır... Öncelikle belirtelim ki; davalı bankanın bu özel durumlarının sözleşmenin uyarlanması yapılırken gözden uzak tutulmamasına özen gösterilmesi gerekir... bundan böyle ödemelerin; uyarlanmış Türk Lirası miktarı ile bunun faizi saptanmalı, tüm deliller, belirlenen seçenekler, tarafların amacına uy-*

²⁴ Yarg. HGK E.1996/11-674 K.1997/87 T.19.2.1997 (www.kazanci.com Erişim Tarihi 25.02.2015).

²⁵ Yarg. HGK E.1997/11-460 K.1997/651 T.17.9.1997 (www.kazanci.com Erişim Tarihi 25.02.2015).

²⁶ Bu husus doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir. Bankaların ayrıcalıklı konumuna yapılan atıflar, kredi borçlularına göre zaten üstün konumda olan bu kuruluşların, bankaların kredi borçluları ile eşit konumda değerlendirilmesi gerekirken, üstünlüklerini haksız bir şekilde arttırmaktadır. Bu yönde eleştiriler için bkz. BURCUOĞLU, s.44-45, 76; BAYKAL, C. Murat, Yabancı Para Üzerinden Yapılan Banka Kredi Sözleşmelerinde Uyarlama Sorunu ve Yargıtay'ın Yaklaşımı (Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, YIL 1998 C. XIX Sa.4, s.231-265), s.259-260.

gun objektif iyiniyet, hakkaniyet ve nesafet (MK m.4;2) kurallarının elverdiği ölçüde ve düzeyde değerlendirilip tartışılmalı, hasil olacak uygun sonuç çerçevesinde bir karar verilmelidir...”. Dolayısıyla her türlü ve detaylı inceleme yapılmadan dövize endeksli sözleşmelerde uyarlamanın reddedilmesinin yanlışlığı vurgulanmıştır. Bu iki kararın, inceleme konumuz olan ve başta metnini verdiğimiz kararın çıkış noktası olması gerektiğini düşünüyoruz.

Yargıtay’ın dövize endeksli kredi sözleşmelerinde uyarlamaya ilişkin olarak 2000’li yılların başındaki iki adet kararından da bahsetmek gerekir. Bu iki kararda da uyarlama talebinin reddedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bunlardan ilkinde²⁷, 11. Hukuk Dairesi gerekçe olarak davacının döviz kurundaki olağanüstü artışın gerçekleştiği 1994 yılından tam altı yıl sonra davayı açması gösterilmiştir. Bu noktada söz konusu karardaki şu değerlendirmenin isabetli olduğunu düşünüyoruz: “...*davacı, davalı bankadan 1993 yılı içinde dövize endeksli konut kredisi kullanmıştır. İş bu dava ise, 01.05.2000 tarihinde açılmıştır. Döviz kurunda olağanüstü artışın olduğu öne sürülen Nisan 1994’ten sonra dava tarihine kadar yaklaşık altı yıl geçmiştir. Davacının altı yıl önceki olağanüstü koşullardan söz ederek sözleşmenin uyarlanması talebi MK.nun 2. Maddesindeki iyiniyet kurallarına aykırı olup, davanın bu gerekçe ile reddedilmesi gerekirken...*”. Gerçekten de sözleşmenin uyarlanması istenirken, uyarlama talebinin zamanına da bakılmak gerekir. Karara konu teşkil eden olayda, davacının bu kadar geç bir zamanda talepte bulunması MK m.2 hükmüne aykırıdır. Ancak bu değerlendirmedeki kavramsal bir yanlışlıktan bahsetmek gerekir. Değerlendirmede “MK.nun 2. Maddesindeki iyiniyet kuralları” yerine “MK.nun 2. Maddesindeki dürüstlük kuralları” tespitinin yapılması gerekirdi. 2000’li yılların başında verilmiş olan ikinci kararda²⁸ ise ilk derece mahkemesinin sözleşmenin uyarlanması kararının bozulmasına karar verilmiş; gerekçe olarak da davacının aldığı dövize endeksli kredi borcunun tamamını ödemesi gösterilmiştir. Bozma kararı veren 11. Hukuk Dairesi, borcun tamamının ödenmesinden dolayı uyarlama davasının konusuz olduğu görüşündedir. Bu değerlendirmede de bir isabetsizlik bulunmamaktadır. Borcun tamamı ödendikten sonra artık sözleşmenin uyarlanmasının istenmesinin bir yararı kalmamıştır.

Son olarak yakın zamanda verilmiş iki adet karar da bahsedilmeye değerdir. Bahsedilmeye değer olmalarının sebebi, bu kararlarda ilk defa olarak TBK m.138’in uygulama konusu yapılmış olmasıdır. 07.02.2013 tarihli karara²⁹ konu olan olayda, dövize endeksli bir konut finansmanı sözleşmesinin uyarlanması istenmiş, ilk derece mahkemesi bu talebi reddetmiş, 13. Hukuk Dairesi ilk derece mahkemesinin bu kararını bozmuştur. Karar metninde TBK m.138 kapsamında aşırı ifa güçlüğü dolayı-

²⁷ Yarg. 11.HD E.2000/9995 K.2001/1075 T.12.2.2001 (www.kazanci.com Erişim Tarihi: 25.02.2015).

²⁸ Yarg. 11.HD E.2001/11072 K.2002/4747 T.14.5.2002 (www.kazanci.com Erişim Tarihi: 25.02.2015).

²⁹ Yarg. 13.HD E.2012/8250 K.2013/2623 T.7.2.2013 (www.kazanci.com Erişim Tarihi: 26.02.2015).

sıyla sözleşmenin uyarlanabilmesi için gerekli şartlara ayrıntılı olarak değinilmiş; dava tarihi itibarıyla TBK m.138 hükmünün uygulanabilirliği de vurgulanmıştır. Metin içinde yapılan değerlendirmelerden en çarpıcı olanı da şu şekildedir: “...*Mahkemece, dövizle borçlanmalarda Türk Lirasının değer kaybettiğinin kolayca bilinebilecek ve öngörülebilecek bir husus olduğu vurgulanmıştır. Ancak, bu sonuca varılırken hangi objektif kriterlerin bulunduğu açıklanmamış, sadece önceki krizler gösterilmiştir...*”. İlk derece mahkemesinin sınırlı bir değerlendirme yaptığı, tüm deliller değerlendirmeden sadece sözleşmenin uyarlanması için gerekli öngörülemezlik unsurunun oluşmadığı yönünde bir kanı oluştuğunu ifade eden bu değerlendirmenin son derece isabetli olduğunu düşünüyoruz. Söz konusu kararda varılan sonucun tam tersi bir sonuca varılan diğer bir kararda³⁰ ise Japon Yeni’ne endeksli kredi alan davacı, adeta bu seçtiği seçenek nedeniyle kusurlu addedilmiştir. Yapılan değerlendirmede şu ifadeler dikkat çekicidir: “...*son yıllarda ekonomi uzmanlarının milli paraya güven teşkil eden yaklaşımlarına itibar edilmeyerek sözleşme tarihinde TL ile konut kredisi kullanmak yerine uzun süredir kur artışı yaşamayan Japon Yeni’ne endeksli konut kredisine yönelmek, sözleşmede yer alan ‘kur artışının müşteriye ait olacağı’ yolundaki kaydın haksız şart olmadığı gerçeği karşısında davacının dövizdeki dalgalanmayı öngörmeyeceği söylene- mez...*”; “...*yendeki yıllık ortalama %25 e denk gelen artışın da fahiş olmadığı, dava süresince Japon Yeni’nin değer artış oranının gün geçtikçe azaldığı göz önüne alındığında davacıya gelen yükün katlanılmaz nitelikte olduğundan da söz etmek mümkün değildir...*”. 13. Hukuk Dairesi, kur artışının borçlanma için fahiş olmadığı görüşündedir. Değerlendirmede ifade edilen “%25 e denk gelen artışın fahiş olmadığı” ibaresine katılmadığımızı ifade etmek isteriz. Bunun sebebi, uzun zamandır kur artışı yaşamayan bir yabancı paranın birdenbire bir yıl içerisinde %25 lik bir artış yaşaması, o yabancı paraya endeksli kredi kullananın geri ödeme edimi açısından bir dengesizlik yaratacaktır. Dövizdeki dalgalanmaların öngörülebilir olmasının, sözleşmenin uyarlanmasında bir engel olması şüphesizdir. Ancak uzun zamandır değişmeyen bir kurun birdenbire artmış olmasının da öngörülebilirliğinden bahsedilemez. Üstelik 13. Hukuk Dairesinin önceki karardaki benzer olgulardan tamamen farklı olarak birtakım sonuçlara ulaşması ilgi çekicidir.

Genel olarak bakıldığında, dövizle endeksli kredi sözleşmelerinde Yargıtay’ın uygulamasında bir tutarsızlık olduğu görülmektedir. Doktrinde bu husustan çok, kira sözleşmeleri ile dövizle endeksli kredi sözleşmelerindeki uyarlama uygulamalarının farklı olduğu yönünde eleştiri getirilmiştir³¹. Bu eleştirilere tamamen katılmakla bir-

³⁰ Yarg. 13.HD E.2013/11149 K.2013/26086 T.28.10.2013 (www.kazanci.com Erişim Tarihi 26.02.2015).

³¹ BURCUOĞLU, s.41 vd.; BAYSAL, Sözleşmenin Uyarlanması, s.75-76; SEROZAN, Rona, Karşılıklı Sözleşmelerde Baştan Dayatılmış veya Sonradan Oluşmuş Edimler Arası Dengesizliğin Uyarlama Yoluyla Düzeltilmesi (Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s.1013-1030), s.1025.

likte, Yargıtay'ın aynı dairesinin(13. Hukuk Dairesi), her ne kadar farklı somut olaylar olsa da, birbirine çok benzeyen olaylarda farklı sonuçlara ulaşmış olmasının da isabetli olmadığını, eleştiriye değer olduğunu düşünüyoruz. Esasen bu eleştirilerimizi detaylı bir şekilde incelememize konu olan kararda yapmayı uygun gördüğümüzü ifade etmek isteriz.

4) Kararın Değerlendirilmesi

İncelememize konu teşkil eden kararın esası olan olayda; davacı taraf, davalı bankadan 15.08.2008 tarihinde dövize endeksli olarak 9.354.000 Japon Yeni tutarında 99.000 TL'lik 60 ay vadeli bir konut kredisi almıştır. Davacı, karar metninden anlaşıldığı üzere, aldığı kredinin geri ödemelerini üç yıl boyunca sürdürmüş, ancak bu tarihten sonra Japon Yeni'nin Türk Lirası karşısında aşırı değer kazanmasından dolayı sözleşmenin değişen koşullara göre uyarlanması talebinde bulunulmuştur³². Bu talep ilk derece mahkemesi olan Uşak 1. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından kabul edilmiştir. Davalının temyiz talebi üzerine verilen bu karar, Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin önüne gelmiş; Daire de kararın bozulmasına ve ilk derece mahkemesine geri gönderilmesine hükmetmiştir³³. İlk derece mahkemesinin verdiği kararda direnmesi üzerine dosya Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na gelmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da Daire'nin kararını hukuka uygun bulmuş, dolayısıyla ilk derece mahkemesinin direnme kararını bozmuştur.

Davacının ilk iddiası, Japon Yeni'nin Türk Lirası karşısında aniden değer kazandığı yolundadır. Dava açıldığı tarihteki veriler, bu iddianın doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. Buna göre 100 Japon Yeni, 6 Nisan 2011 tarihinde 1.76 TL iken; bu tarihten itibaren kısa bir süre içinde sürekli olarak artarak 29 Eylül 2011 tarihinde 2.40 TL olmuştur³⁴. Davacı, kredi geri ödemelerinin mali durumunu çok etkilemeyeceğini düşünmüş olmasından dolayı, daha önce hiç bu kadar değer artışı yaşamamış Japon Yeni üzerinden kredi almakta haklıdır. Deyim yerindeyse, “*evdeki hesabın çarşıya uymaması*” yüzünden davacının uyarılma talebinin kabul edilmemesinin bir haksızlık olduğunu düşünüyoruz. Sözleşmenin değişen koşullara göre uyarlanması

³² Davacı, bu talep dışında davalı banka ile yaptığı kredi sözleşmesinin, o zaman için yürürlükte olan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun gereğince haksız şartlar içerdiğinin ve geçersiz olduğunun tespitini de istemiştir. Ancak bu talep ilk derece mahkemesince reddedilmiş; sözleşmenin geçerli olduğu kanaatine varılıp geçerli sözleşme üzerinde uyarılmanın yapılmasına karar verilmiştir. İncelememize konu teşkil eden karar metninde bu hususa dair herhangi bir açıklama olmadığından, sözleşmenin geçerli olup olmadığı ile ilgili tespitlere girmeyi gerekli görmüyoruz.

³³ Karar metni için bkz. Yarg. 13. HD E.2013/1042 K.2013/31247 T.12.12.2013 (www.kazanci.com Erişim Tarihi: 26.02.2015).

³⁴ İstatistikî Veriler için bkz. <http://finans.mynet.com/doviz/jpy-japon-yeni> Erişim Tarihi: 10.03.2015.

için gerekli şartlardan biri de, genel olarak kabul edildiği üzere, “*öngörülemezlik*” şartıdır. Eğer yabancı para değerlerindeki değişimler öngörülebilir nitelikteyse, uyarlama mümkün değildir. Bununla ilgili olarak hem Daire hem de Hukuk Genel Kurulu kararlarında ülkemizde meydana gelen “devalüasyonlar” dan bahsedilmiştir. Bu husus bir gerçektir. Ancak sadece devalüasyonların sürekli olarak olduğundan söz ederek, sonuçlarının subjektif değerlendirmesinden kaçınılarak bir değerlendirme yapılmasının, bir başka deyimle, devalüasyonların herkeste aynı etkiyi doğurduğunu kabul etmenin de doğru olmadığı kanaatindeyiz³⁵.

Özellikle karar metninde öngörülemezlik şartının oluşmadığı yolundaki tespite dayanak olarak yapılan iki adet Hukuk Genel Kurulu kararına atıf da değerlendirmeye değerdir. Buradaki atıf, sadece önceden verilmiş kararlardaki ilkelerin burada da uygulandığı yolundadır. Oysa somut olaylardaki farklılıklar (tarafaların konumları, deneyimleri vs.) mutlaka gözetilmelidir³⁶. Bu farklılıklar gözetilmeden her olay için geçerli bir değerlendirmenin yapılması adalete uygun olmayacaktır.

Hukuk Genel Kurulunca, somut olay değerlendirmesine girilmeden, sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasının temeli olan beklenmeyen hal kuramının karşılaştırmalı hukuk bağlamında incelendiği karar metninde görülmektedir. Bu inceleme, sözleşmenin uyarlanması ile ilgili hemen tüm kararlarda yapılan açıklamalar benzeridir ve gerekli olduğu yolunda bir şüphe olmaması gerekir. Ancak bu açıklamaların hemen ardından TBK m.138’de ifade edilen aşırı ifa güçlüğüne sadece madde metni anlamında değinilmiştir. Yeni bir hüküm olan ve sözleşmenin uyarlanması için isabetli bir çözüm yolu olarak görülebilecek bu hükme sadece metin yönünden değinilmesi ve somut olaya uygulanabilirliğinin tartışılmaması, karar değerlendirmesinde bir eksiklik olarak görülebilir. Üstelik hükmün tamamından ve özellikle “Bu madde hükmü yabancı para borçlarında da uygulanır” şeklindeki son fıkrasından sadece bahsedilip, adeta ortada bırakılmış olması, kanaatimizce, karar verilirken yapılan değerlendirmenin eksik kaldığı yönünde bir izlenim uyandırmaktadır.

Kararda yapılan bir başka değerlendirme de 1946 yılından bu yana Türkiye ekonomisinde ama özellikle Türk parasının yabancı para birimleri karşısındaki durumunda ortaya çıkan gelişmeler hakkındadır. Bu değerlendirme bölümünün sonunda ABD Dolarının Türk Lirası karşısında 1999 yılından bu yana değeri rakamlarla ifade edilmiştir. Özellikle son açıklamaların somut olaya ne şekilde etki edeceğinin belirsiz olduğunu ifade etmeliyiz. Karara konu olan olayda Japon Yeni söz konusudur ve bu para biriminde meydana gelen dalgalanmanın ABD Dolarındaki dalgalanma ile benzerliği yok gibidir. Bir benzerlik kurulabilmesi için Japon Yeni’nin Türk Lirası

³⁵ BAYKAL, s.257; YILMAZ, s.166.

³⁶ YILMAZ, s.144

karşısındaki değer değişmelerinin tarihinin ABD Doları ile aynı olması gerekir. Dolayısıyla örnek olarak ABD Dolarının verilmesi gereksiz gözükmektedir.

Esasen, Hukuk Genel Kurulu'nun bu kararına karşı en isabetli eleştiri, söz konusu karara konu olayda verilmiş olan 13. Hukuk Dairesinin kararındaki muhalefet şerhidir. Bu açıklamada ileride verilecek kararlara ışık tutabilecek değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Şöyle ki: *“6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun bu açık hükmü karşısında hâkim, her somut olayda yabancı para borcundaki dönemsel artışın anılan yasa hükmünde koşulları belirtilen aşırı ifa güçlüğüne yol açıp açmadığını HMK'nun 266. maddesi uyarınca uzman bilirkişiden teknik görüş de almak suretiyle değerlendirmelidir. Somut olayda mahkemece, uzman bilirkişiden rapor aldırılmış ve uzman bilirkişi raporunda davalı bankadan Türk Lirası olarak aynı tutar ve vade ile kredi alınmış olması halinde yapılacak ödemelere ait karşılaştırmalı tablolar hazırlanarak değerlendirme yapılmıştır. Mahkemece uzman bilirkişi raporundaki teknik değerlendirme verilerine dayanılarak Japon Yeni'ndeki artışın davacı bakımından beklenmeyen hal oluşturduğu, öngörülebilir olmadığı, sözleşmenin kuruluşu sırasında var olan dengenin davacı aleyhine bozulduğu ve uyarlama koşullarının oluştuğu, uyarlamanın sabit faizli Türk Lirası kredilere uygun olarak yapılmasının yerinde olacağı belirtilerek davanın kabulüne karar verilmiştir. Uyarlama konusu borç miktarının aşırı ifa güçlüğüne yol açıp açmadığı taksit tutarlarına ve kişilerin ödeme güçlerine göre değişkenlik göstereceğinden her somut olayda, o olayın özelliklerine göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir...”*. Muhalefet şerhinden anlaşıldığı üzere, ilk derece mahkemesinin bilirkişi raporlarına uygun olarak verdiği sözleşmenin uyarlanmasına dair kararı, 13. Hukuk Dairesi tarafından bizce isabetsiz bir şekilde bozulmuştur. Bu bozma kararının Hukuk Genel Kurulunca onanması, delillerin yeterince değerlendirilmediği algısını yaratmaktadır. Ayrıca hem 13. Daire'nin hem de Hukuk Genel Kurulu'nun kararlarında aşırı ifa güçlüğü'nün oluşup oluşmadığını değerlendiren herhangi bir açıklama olmaması da dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği bu kararla, daha önce bazı kararlarda yapılan yanlışlıklara devam ettiği düşüncesinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Olayda olduğu gibi, Türk Lirası karşısında büyük değer kazanmayıp istikrarlı bir değeri olan bir döviz cinsine endeksli kredi olarak kredi geri ödemelerinde rahat olmak isteyen kişilerin, döviz kurunda meydana gelen olağanüstü değişiklikten ötürü büyük zarara uğramasının bedelinin kendine kalmaması gerekir. Doğal olarak, sözleşmenin uyarlanmasının talep edilebilmesi için, sözleşmenin değişen koşullara uyarlanması şartlarının oluşmuş olması gerekmektedir. Ancak Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği karar metninden, başta öngörülmezlik şartı olmak üzere, tüm şartların gerçekleştiği kanısına varılabilir. Bunun adil bir sonucu olarak TBK m.138'de ifade edilen aşırı ifa güçlüğü halinde sözleşmenin uyarlanması için gerekli şartların gerçekleştiği de varsayılabilir.

Yüksek Mahkeme'nin bu tarihten sonra vereceği kararlarda, özellikle yukarıda

belirtilen muhalefet şerhindeki açıklamaların da dikkate alınması gerektiği, dolayısıyla daha “ince eleyip sık dokuyarak” yapılacak bir değerlendirmenin, toplumumuzda oldukça yaygın olan ve kişilerin ödeme gücünü, dolayısıyla da ülke ekonomisini etkileyen bu sorunun adil bir şekilde çözülmesinde yardımcı olacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

I. Basılı Eserler

- AKYOL, Şener, Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, İkinci Bası, İstanbul 2006.
- ARAT, Ayşe, Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması, Ankara 2006.
- BAYKAL, C. Murat, Yabancı Para Üzerinden Yapılan Banka Kredi Sözleşmelerinde Uyarılma Sorunu ve Yargıtay’ın Yaklaşımı, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, YIL 1998 C. XIX Sa.4, (s.231-265).
- BAYSAL, Başak, Sözleşmenin Uyarlanması, İstanbul 2009.
- BAYSAL, Başak, Aşırı İfa Güçlüğü, *Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu Makaleler-Tebliğler*, Derleyen: Doç. Dr. M. Murat İnceoğlu, İstanbul 2012, s.113 vd.
- BURCUOĞLU, Haluk, Son Mahkeme Kararları ve Yargıtay Kararları Işığında Hukukta Beklenmeyen Hal ve Uyarılma – Taşınmaz Kirası Sözleşmelerinde ve Döviz Endeksli Kredi Sözleşmelerinde Uyarılma Uygulaması, İstanbul 1995.
- KAPLAN, İbrahim, Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi, Ankara 1987.
- SEROZAN, Rona, Karşılıklı Sözleşmelerde Baştan Dayatılmış veya Sonradan Oluşmuş Edimler Arası Dengesizliğin Uyarılma Yoluyla Düzeltilmesi, *Prof. Dr. M. Kemal Öğuzman’ın Anısına Armağan*, İstanbul 2000, s.1013-1030.
- TEKİNAY, Selahattin S./ AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU, Haluk/ ALTOP, Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1993.

II. Elektronik Kaynaklar

- DOĞAN, Gülmelihat, Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1358> (Erişim Tarihi: 08.02.2015).
- YILMAZ, Süleyman, Döviz Endeksli Tüketici Kredilerinde Uyarılma Sorunu ve Yargıtay’ın Bakışı <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2010-59-01/AUHF-2010-59-01-yilmaz.pdf> (Erişim Tarihi: 07.02.2015).
- www.kazanci.com (İlk Erişim Tarihi: 24.02.2015).
- <http://finans.mynet.com/doviz/jpy-japon-yeni> (İlk Erişim Tarihi: 10.03.2015).